

**INTRAREA ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL:
NEGOCIERILE DIPLOMATICE ÎN DOCUMENTE DIN
ARHIVELE RUSE, 1914-1916, VOLUM EDITAT DE
VADIM GUZUN, PREFAȚĂ DE IOAN BOLOVAN,
EDITURA ARGONAUT, CLUJ NAPOCA, 2016, 358 PAG.**

Daniel CAIN

La scurt timp după Marele Război, Take Ionescu, ministru de externe, a cerut din arhiva ministerului dosarele confidențiale privind negocierile purtate de guvernul român cu Antanta în perioada 1914-1916. Răspunsul primit de la șeful arhivelor diplomatice a fost tranșant: nu doar că nu le deține, dar nici măcar nu le-a văzut vreodată. Astfel de documente confidențiale – i se explică lui Take Ionescu – fie au fost păstrate de premierul Ion I.C. Brătianu, fie de ministrul de externe Emanoil Porumbaru, fie au fost încredințate diplomatului Constantin Coșescu. În calitate de director al cabinetului ministrului de externe, Coșescu este cel care s-a ocupat personal de inventarierea și trimiterea în Rusia, în 1917, a celei mai mari părți a arhivei diplomatice. Vor trece aproape două decenii până când această arhivă se va întoarce la București. Fără aceste documente nu putea fi scrisă nicio istorie oficială a participării României în Marele Război. Așa se explică neputința autorităților române de a urma exemplul statelor care au început, în perioada interbelică, să-și publice documentele diplomatice din preajma și din timpul Marelui Război. Ulterior, din cauza constrângerilor ideologice din perioada regimului comunist, un astfel de proiect nu a putut fi finalizat. Din păcate, situația a rămas neschimbată și după 1989, ceea ce spune multe despre statutul actual al editorului român de documente diplomatice. Cea mai bună dovadă o reprezintă ritmul în care sunt editate volumele din seria „Documente diplomatice române”, inițiată de Institutul Diplomatic Român. În cel mai fericit caz, se pare că vor trece ani până când documentele diplomatice din perioada 1914-1918 vor putea fi publicate în cadrul acestei serii.

Din cauza acestei situații, orice contribuție la istoria diplomatică a Regatului român în timpul Marelui Război nu poate trece neobservată. Vadim Guzun are meritul indiscutabil de a pune la dispoziția istoricilor români o parte din extrem de interesanta corespondență diplomatică rusească. Deși publicată în anii 1920-1930, această corespondență diplomatică a rămas practic necunoscută istoricilor români. O explicație constă în absența acestor volume din bibliotecile românești, deoarece ele au apărut într-o perioadă de întrerupere a relațiilor diplomatice dintre cele două state. În plus, la câțiva ani după apariția lor, volumele de corespondență diplomatică din perioada țaristă au fost retrase de pe piață de către autoritățile sovietice. Prin urmare, este de înțeles interesul special arătat în acei ani de către serviciile secrete românești pentru a obține o copie a corespondenței diplomatice publicate în primii ani ai regimului bolșevic. În anii 1950, câteva dintre telegramele diplomatice schimbate între București și Petrograd în perioada neutralității românești au fost traduse de alți istorici, însă au rămas în manuscris (Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscrise, A74, 49 file). Din cauza barierii lingvistice, în istoriografia românească au fost preluate numai acele documente care au fost traduse în limbi de circulație internațională. Cea mai bună dovadă o reprezintă cele câteva documente incluse în primul volum din seria „1918 la români” (Direcția Generală a Arhivelor Statului, București, 1983), preluate din *Documents diplomatiques secrets Russes, 1914-1917 : d'après les archives du Ministère des affaires étrangères à Pétrograd*, Paris, Payot, 1928. Practic, după ediția originală (*Царская Россия в мировой войне. Т. 1 [документы по вопросу о вовлечении в войну Турции, Болгарии, Румынии и Италии]*, Ленинград, Государственное издательство, 1926) și cea franceză (tradusă de J. Polonsky), avem acum și o ediție (parțială) în limba română.

Cele 140 de documente selectate de Vadim Guzun, care reprezintă capitolul III al volumului publicat în 1926, sunt însoțite de un studiu introductiv și de reproducerea câtorva documente din arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României. Documentele publicate au fost identificate în fondurile Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, traducerea în limba română fiind realizată de către Serviciul Secret de informații al armatei române, la începutul anilor 1930. Acesta ar fi un prim reproș care îi poate fi adus editorului: faptul că s-a limitat la preluarea unor traduceri aflate în arhivele românești. Vadim Guzun este un bun cunoscător atât al limbii ruse, cât și al istoriografiei sovietice și rusești. Cea mai bună dovadă o reprezintă bogatul

aparatură critică care însoțește studiul său introductiv. Ce-i drept, editorul a introdus, în studiul său, mici rezumate ale unor informații din jurnalul Ministerului rus al Afacerilor Străine din perioada 1914-1916, publicat recent într-o culegere de documente (*Министерство иностранных дел России в годы Первой мировой войны*, Тула, Аквариус, 2014). Cu atât mai regretabilă este decizia editorului de a nu îmbogăți acest volum prin includerea altor documente apărute în perioada sovietică, cu cât istoricii români cunoscători ai limbii ruse devin tot mai puțin numeroși. Este rezultatul unei anumite comodități a istoriografiei noastre și a unei tradiționale rusofobii. Prin urmare, este puțin probabil să mai apară, la un moment dat, un alt volum care să conțină documente provenite din arhivele rusești. Unele dintre acestea au fost publicate în colecții precum *Международные отношения в эпоху империализма: документы из архивов царского и Временного правительств 1878-1917 гг.*: Серия 3: 1914-1917. [T. 1 - 10], Moscova; Ленинград, 1931-1938 sau în revista *Красный Архив*, editată de Arhiva Centrală a Uniunii Sovietice în perioada 1922-1941. Insuficient explorate sunt și documentele provenite din arhivele din fosta URSS, microfilmate în decursul mai multor decenii, care se păstrează la Arhivele Naționale ale României.

Chiar dacă a fost publicat anterior, după traducerea în limba franceză, raportul redactat de șeful diplomației ruse, Serghei Sazonov, după vizita familiei imperiale ruse la Constanța ar fi putut fi inclus în acest volum. Importanța concluziilor acestui raport adresat țarului Nicolae al II-lea este menționată în studiul introductiv și explică evoluția negocierilor diplomatice ruso-române din perioada 1914-1916. Faptul că premierul Ion I.C. Brătianu este perceput de către Sazonov drept cel care conduce aproape singur politica externă a Regatului român ne dă prilejul unei dezbateri asupra unui eveniment neelucidat din ultimele zile ale domniei regelui Carol I. Mai precis, convenția ruso-română, semnată la 18 septembrie/1 octombrie 1914, între șeful diplomației țariste, Sazonov, și ministrul plenipotențiar român la Petrograd, Constantin Diamandi, a fost sau nu încheiată cu acordul bătrânului suveran român? Documentele publicate de Vadim Guzun arată că diplomații ruși erau convingeți că regele Carol I nu avea cunoștință de această convenție prin care Rusia recunoștea, în schimbul unei neutralități binevoitoare, drepturile României asupra teritoriilor austro-ungare locuite de o importantă populație românească. La rândul său, ministrul Diamandi știa, la momentul semnării acestei convenții, că are numai acceptul primului ministru, Ion I. C. Brătianu. În ultimele sale ore de viață,

regele Carol I se va arăta indignat, într-o audiență acordată ministrului bulgar la București, de posibilitatea ca o astfel de convenție să fie încheiată fără acceptul său. După război, Brătianu va declara, atât public, cât și în particular, că acest document a fost semnat cu acordul secret al suveranului român. Aceste afirmații pot fi adevărate sau, în același timp, pot reprezenta o încercare de justificare a legitimității politice sale din perioada neutralității României. Cert este că, în lipsa unei dovezi concrete, putem specula în privința rolului pe care bătrânul suveran român îl mai juca în politica externă a țării, în ultimele sale săptămâni de viață.

Modul în care Ion I. C. Brătianu a preluat destinele diplomației românești în perioada neutralității necesită o discuție mai amplă despre cei care făceau parte din nucleul decizional. Constantin Diamandi și Stanislas Poklewski-Koziell (ministrul rus la București) ar fi meritat poate puțin mai multă atenție din partea editorului. Brătianu și-a bazat, în mare parte, deciziile pe baza discuțiilor și a informațiilor primite de la acești doi diplomați. Prin urmare, pentru a înțelege complexitatea mecanismului de purtare a negocierilor privind intrarea României în Marele Război este nevoie de o analiză mai puțin convențională, care să treacă dincolo de invocarea geniului diplomatic al lui Brătianu (căruia editorul îi dedică acest volum).

Principalul reproș care îi poate fi adus lui Vadim Guzun vizează lipsa oricăror note explicative, care ar fi înlesnit lectura pentru cititorii mai puțin avizați. Dorința de a tipări cât mai repede acest volum nu poate scuza ceea ce pare a fi o comoditate a editorului, mai precis lipsa oricărei intervenții asupra textelor selectate (exceptând normele ortografice și greșelile de transcriere a unor nume proprii). E totuși prea puțin pentru un volum cu un titlu atât de ofertant!

În pofida neajunsurilor sale, lucrarea de față reprezintă o lectură obligatorie pentru istoricii români. Nu ne rămâne decât să sperăm că această inițiativă editorială va stârni curiozitatea altor colegi. O cercetare amănunțită a relațiilor româno-ruse în perioada Marelui Război așteaptă încă să fie scrisă. Este una dintre marile provocări pentru istoricii români de astăzi.

Daniel CAIN

Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române